

Ірина Власенко, кандидат мистецтвознавства, доцент
кафедри музикознавства, інструментальної та хореографічної підготовки
Криворізького державного педагогічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2073-4864>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ХОРЕОГРАФІЧНОГО ТА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті здійснено багатоаспектний аналіз професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів. Розкрито сутність рефлексії як механізму самопізнання та саморозвитку. Проаналізовано специфіку рефлексії в мистецькій сфері. Обґрунтовано рефлексію як необхідну умову ефективної підготовки керівників. Встановлено принципи відмінності керівництва творчими колективами від звичайного управління.

Ключові слова: професійна рефлексія; майбутні керівники хореографічних колективів; майбутні керівники музичних колективів; фахова підготовка; рефлексивне мислення; професійна компетентність; творча діяльність.

Лім. 15.

Iryna Vlasenko, Ph.D. (Art Studies), Associate Professor of the Musicology,
Instrumental and Choreographic Training Department,
Kryvyi Rih State Pedagogical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2073-4864>

THEORETICAL FOUNDATIONS OF PROFESSIONAL REFLECTION AS A COMPONENT OF TRAINING SPECIALISTS IN CHOREOGRAPHIC AND MUSICAL ART

The article provides a multi-aspect theoretical analysis of professional reflection of future leaders of choreographic and musical collectives from philosophical, psychological, pedagogical, and artistic perspectives. The essence of professional reflection as a fundamental mechanism of self-knowledge and self-development of creative collective leaders is revealed. The specificity of professional reflection in choreographic and musical spheres is analyzed, determined by the peculiarities of creative activity, psychology of creative personalities, and uniqueness of choreographic and musical collective leadership. Professional reflection is substantiated as a necessary condition for effective training of future leaders through analysis of problems arising without a reflective component in managerial activity. It is revealed that choreographic and musical collective leadership fundamentally differs from ordinary management by the need to consider the creative nature of participants, the emotional-aesthetic specificity of activity, and the need for constant adaptation to changing conditions of the creative process. It is theoretically substantiated that without developed professional reflection, a leader cannot effectively perform managerial functions in choreographic and musical spheres, as they lose the ability for critical analysis of their own actions, adequate understanding of creative personalities' needs, and flexible response to situational changes.

Keywords: professional reflection; future choreographic ensemble leaders; future musical ensemble leaders; professional training; reflective thinking; professional competency; creative activity.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси в сучасній художній освіті актуалізують пошук нових підходів до підготовки фахівців, здатних поєднувати високий рівень художньої майстерності з ефективним керівництвом хореографічними та музичними колективами. Управління хореографічними та музичними колективами становить особливий вид професійної діяльності, що синтезує педагогічні, організаційні та художньо-естетичні функції, вимагаючи глибокого розуміння специфіки творчого процесу та психологічних особливостей творчих особистостей. Водночас традиційні підходи до професійної підготовки майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів зосереджуються переважно на формуванні предметних компетентностей, недостатньо враховуючи рефлексивний компонент як основу усвідомленого аналізу управлінської діяльності.

Відсутність системного розуміння ролі професійної рефлексії у підготовці керівників хореографічних та музичних колективів призводить до формування фахівців, неспроможних критично осмислювати власну діяльність та гнучко реагувати на специфічні потреби хореографічного та музичного середовища. Зазначена проблема набуває особливої гостроти в умовах зростання вимог до якості художньої освіти та необхідності підготовки керівників нового покоління, здатних забезпечити інноваційний розвиток хореографічних та музичних колективів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи професійної рефлексії розроблено у фундаментальних працях вітчизняних науковців. І. Бех розкриває рефлексію як механізм духовного самопізнання особистості [1]. Методологічні засади суб'єктно-вчинкового підходу В. Татенка обґрунтовують рефлексивні процеси як основу становлення

суб'єкта професійної діяльності [4]. Р. Павелків здійснює комплексний аналіз науково-психологічних підходів до розуміння феномену рефлексії [6]. А. Ходцева, С. Коломієць та К. Грек присвячують увагу розвитку рефлексивного мислення студентів у закладах вищої освіти [7].

Питання рефлексії в художній освіті та творчій діяльності висвітлюються у зарубіжних дослідженнях. Д. Різнер присвячує увагу новим підходам до рефлексивної практики в танцювальній освіті [13]. Концептуальні засади рефлексивної практики обґрунтовує Д. Шон у своїй фундаментальній праці [14]. Втілені рефлексивні практики в балеті досліджують Х. Пенг та співавтори [12]. Дж. Баттерворт та Л. Відшут розглядають сучасну хореографію в контексті критичного осмислення [8]. А. Лейен зі співавторами вивчають педагогічні практики рефлексії у вищій танцювальній освіті [10]. С. Нордін та Дж. Каммінг аналізують особливості рефлексії професійних танцівників [11]. М. Шітс-Джонстон розкриває феноменологічні аспекти танцю [15].

Проблематика підготовки фахівців хореографічного та музичного профілю знаходить відображення у працях П. Фриз [6], Д. Мазура [2], І. Терешко [5]. Психологічні аспекти рефлексії та метакогніції розглядає Дж. Флавелл [9].

Синтезуючи результати аналізу наукової літератури, констатуємо недостатню розробленість проблеми професійної рефлексії як необхідної умови ефективної підготовки майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів. Потребує обґрунтування багатоаспектне розуміння професійної рефлексії та розкриття її специфічної ролі в управлінні хореографічними та музичними колективами.

Мета статті: здійснити теоретичний аналіз професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів та обґрунтувати її як умову ефективної професійної підготовки.

Методи дослідження. Реалізація мети дослідження здійснювалася за допомогою комплексу теоретичних методів: аналізу і синтезу наукової літератури з проблем професійної рефлексії, художньої освіти та управління хореографічними та музичними колективами; порівняльного аналізу вітчизняних та зарубіжних підходів; систематизації та узагальнення теоретичних положень; концептуального моделювання сутності професійної рефлексії керівників хореографічних та музичних колективів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розкриття сутності професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів потребує багатоаспектного теоретичного осмислення, оскільки цей феномен характеризується складною багаторівневою структурою та міждисциплінарною природою. Але чи можна адекватно зрозуміти природу професійної рефлексії в художній сфері, обмежившись лише одним науковим підходом?

Комплексність досліджуваного явища зумовлена тим, що професійна рефлексія в художній сфері поєднує в собі загальнопсихологічні закономірності самопізнання зі специфічними особливостями творчого процесу, педагогічними принципами роботи з колективом та художньо-естетичними критеріями оцінки діяльності. Крім того, багатогранність професійної рефлексії керівника хореографічного та музичного колективу виявляється через її функціонування на різних рівнях професійної свідомості: від глибинного екзистенційного самоусвідомлення до конкретних тактичних рішень в управлінській практиці.

Отже, теоретичний аналіз професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів охоплює філософський, психологічний, педагогічний та художній виміри, кожен з яких розкриває специфічні аспекти досліджуваного феномену та сприяє формуванню цілісного розуміння його ролі в професійній підготовці фахівців.

Філософська інтерпретація професійної рефлексії керівника хореографічного та музичного колективу презентує її як форму екзистенційного самопізнання, що базується на здатності людини до усвідомлення власних дій та їх глибинних смислів. І. Бех розкриває рефлексію у духовному "Я" особистості як фундаментальний механізм, що забезпечує не лише технічне осмислення вчинків, а глибинне розуміння їх духовно-етичного виміру [1]. Стосовно керівництва хореографічними та музичними колективами філософське тлумачення рефлексії передбачає спроможність до осмислення не тільки функціональних аспектів управління, але й художньо-естетичних та духовних цінностей, що становлять основу творчої роботи. Філософський вимір професійної рефлексії актуалізує питання відповідальності керівника за створення умов для творчого самовираження учасників колективу та формування духовно-естетичного простору спільної роботи.

Поглиблюючи розуміння рефлексивних механізмів, звертаємося до психологічної інтерпретації професійної рефлексії керівника хореографічного та музичного колективу як складного когнітивного феномену, що включає метакогнітивні функції самоаналізу, самоконтролю та саморегуляції управлінських дій. Дж. Флавелл розробляє концепцію метакогніції, що охоплює знання про власні пізнавальні механізми та їх регуляцію [9]. Багатогранність науково-психологічних підходів до розуміння рефлексії як психологічного явища підкреслює Р. Павелків [3]. Щодо управління хореографічними та музичними колективами психологічний аспект професійної рефлексії виявляється через спроможність керівника до аналізу власних когнітивних механізмів при прийнятті управлінських рішень, усвідомлення емоційних реакцій на ситуації в колективі,

розуміння мотивів власної поведінки та психологічних особливостей взаємодії з творчими особистостями.

Водночас педагогічне розуміння професійної рефлексії керівника хореографічного та музичного колективу розкривається як механізм професійного саморозвитку та вдосконалення педагогічної майстерності. Відносно керівництва хореографічними та музичними колективами педагогічна рефлексія виявляється через спроможність до аналізу ефективності навчально-виховних впливів, методів мотивації творчої активності, способів організації колективної творчої роботи та постійного вдосконалення власної педагогічної практики на основі критичного осмислення досвіду. О. Третяк та О. Міщеня підкреслюють роль педагогічної рефлексії у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя [9].

Розширюючи межі розуміння досліджуваного феномену, художнє тлумачення професійної рефлексії керівника колективу постає як творчий механізм осмислення художньо-естетичних аспектів управлінських дій. Наприклад, М. Шітс-Джонстон включає рефлексивні механізми у контекст феноменологічної концепції танцю, досліджуючи зв'язки руху з мисленням і емоціями особистості танцівника [15]. Художнє розуміння професійної рефлексії передбачає спроможність керівника до критичного осмислення явищ, що відбуваються в колективі, інтуїтивного розуміння творчих потреб учасників, естетичної оцінки результатів спільної роботи, рефлексії над художньою цінністю створюваних творів та специфікою взаємодії в колективі (детальніше див. Дж. Баттерворт та Л. Відштут [8]).

Аналіз специфіки професійної рефлексії в хореографічній та музичній сферах виявляє низку специфічних характеристик, зумовлених природою творчого процесу та психологією творчих особистостей. Так, Х. Пенг і співавтори зазначають важливість синтезу тілесного досвіду з когнітивним аналізом [12]. На думку А. Лейена зі співавторами, практики рефлексії є необхідними у процесі підготовки у вищій танцювальній освіті і потребують урізноманітнення [10]. На основі аналізу цих досліджень можна виокремити чотири ключові характеристики професійної рефлексії в художній сфері.

Перша характеристика полягає у необхідності поєднання раціонального аналізу з інтуїтивним розумінням творчих явищ, що зумовлено подвійною природою художньої діяльності як процесу одночасно свідомого та підсвідомого. На відміну від технічних сфер, де рефлексія спирається переважно на формалізовані логіко-аналітичні процедури та вимірювані показники ефективності, в хореографічній та музичній творчості керівник має інтегрувати дискурсивне мислення з безпосереднім естетичним переживанням та художньою інтуїцією. М. Шітс-

Джонстон підкреслює важливість феноменологічного підходу до розуміння танцю та тілесного досвіду [15], що актуалізує необхідність розвитку у керівника здатності до рефлексії не лише над вербально артикульованими аспектами діяльності, але й над невербальними, інтуїтивно відчутими параметрами творчого процесу. Така інтегративна рефлексія вимагає особливої підготовки, оскільки передбачає здатність до одночасного функціонування аналітичного та синтетичного типів мислення.

Друга характеристика виявляється в емоційно-естетичній насиченості рефлексивних процесів, що принципово відрізняє їх від рефлексії в інших професійних сферах своєю аксіологічною спрямованістю та залученням естетичного судження. Керівник хореографічного та музичного колективу здійснює метакогнітивні операції не лише щодо функціональної ефективності управлінських дій, але й відносно художньо-естетичних якостей, емоційної атмосфери в колективі, ступеня естетичного задоволення учасників та відповідності результатів художнім критеріям. У статті ми спираємося на концепцію Дж. Флавелла, згідно з якою метакогніція включає знання про власні пізнавальні процеси та їх регуляцію [9], проте зауважуємо, що в художній сфері ця метакогніція набуває специфічного характеру, оскільки включає рефлексію над естетичними судженнями, емоційними станами та їх впливом на творчий процес. Духовно-етичний вимір рефлексії, розкритий І. Бехом [1], особливо актуальний для керівників творчих колективів, які мають рефлектувати не лише над технічними аспектами управління, але й над моральними та естетичними цінностями, що транслуються через художню діяльність.

Третя характеристика стосується ситуативності та контекстуальності рефлексії в хореографічній та музичній сферах, зумовленої високою варіативністю творчого процесу та його залежністю від множини важко передбачуваних факторів. Якщо в більшості управлінських сфер рефлексія може здійснюватися за відносно стабільними алгоритмами та критеріями, то в художній діяльності кожна ситуація вимагає унікального рефлексивного підходу, що враховує специфіку конкретного творчого завдання, психологічний стан учасників, художні особливості матеріалу та безліч інших контекстуальних чинників. Д. Шон обґрунтовує концепцію рефлексивного практика, здатного до критичного аналізу власної діяльності як під час її здійснення, так і після завершення [14], що особливо важливо в художній сфері, де неможливо зупинити творчий процес для детального аналізу.

Четверта характеристика пов'язана із специфікою рефлексивного аналізу психологічних особливостей творчих особистостей, що вимагає врахування їх підвищеної емоційної лабільності, потреби в автономії, схильності до неконформістської по-

ведінки та особливої структури мотивації. Спостереження за рефлексією професійних танцівників дали змогу С. Нордіну та Дж. Каммінгу показати її значущість для вдосконалення виконавської майстерності [11]. Виходячи з цього, керівник творчого колективу (і хореографічного, і музичного) має здійснювати рефлексію не лише власних управлінських дій, але й їх психологічного впливу на творчі особистості, враховуючи, що для останніх пріоритетними є внутрішня мотивація, самовираження та естетичне задоволення від процесу творчості. Аналіз психологічних підходів до рефлексії, що здійснив Р. Павелків [3], дає змогу простежувати механізми поведінки, що особливо важливо у роботі з творчими індивідуальностями, чия професійна ідентичність тісно пов'язана з особистісною та потребує делікатного рефлексивного аналізу з боку керівника.

Таким чином, виокремлені характеристики в сукупності формують цілісну картину специфіки професійної рефлексії в хореографічній та музичній сферах, що принципово відрізняє її від рефлексивних процесів в інших професійних галузях.

Обґрунтування професійної рефлексії як необхідної умови ефективної підготовки майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів базується на аналізі специфічних проблем, що виникають за її відсутності. Д. Шон підкреслює, що рефлексивний практик спроможний до критичного аналізу власної роботи як під час її здійснення, так і після завершення [14]. Без розвинутої професійної рефлексії керівник втрачає спроможність адекватно оцінювати власні управлінські вчинки та їх вплив на творчий розвиток. У хореографічній та музичній сферах недостатність рефлексивних навичок особливо критична, оскільки невдалі управлінські рішення можуть деструктивно впливати на творчу атмосферу в колективі та якість художнього продукту.

Крім того, відсутність рефлексивних навичок унеможливує ефективну взаємодію з творчими особистостями, оскільки керівник, неспроможний до рефлексії, не може зрозуміти специфічні потреби творчих людей, їхню мотивацію та психологічні характеристики. А. Ходцева, С. Коломієць та К. Грек наголошують на критичній важливості розвитку рефлексивного мислення студентів у закладах вищої освіти [7], адже нездатність до рефлексивного аналізу призводить до конфліктів, зниження творчої активності учасників колективу та погіршення результатів спільної роботи.

Не менш важливим є той факт, що без професійної рефлексії неможливий ефективний професійний саморозвиток керівника, що особливо актуально в умовах швидких змін у сучасних хореографічній та музичній сферах. Керівник має постійно вдосконалювати свої компетентності, адаптуватися

до нових викликів та інноваційних підходів, що потребує рефлексивного аналізу власного досвіду та усвідомленого планування професійного розвитку.

Принципові відмінності керівництва хореографічними та музичними колективами від звичайного управління актуалізують необхідність рефлексивного підходу в підготовці майбутніх фахівців. П. Фриз диференціює відмінності формування професійних компетенцій майбутнього педагога-хореографа [6]. Перша відмінність стосується необхідності врахування творчої природи роботи, що передбачає гнучкість, адаптивність та толерантність до невизначеності. Друга відмінність пов'язана зі специфікою цілей роботи, які полягають не тільки в досягненні функціональних результатів, але й у створенні художньо-естетичних цінностей, споріднених для керівників хореографічних і музичних колективів [3]. Третя відмінність виявляється в характеристиках мотивації учасників, для яких пріоритетними є самовираження, творча самореалізація та естетичне задоволення. І. Терешко аналізує формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії [5].

Таким чином, проведений аналіз підтверджує унікальність професійної рефлексії в хореографічній та музичній сферах. Її специфіка визначається чотирма характеристиками: поєднанням раціонального й інтуїтивного, емоційно-естетичною насиченістю, ситуативністю та необхідністю врахування психології творчих особистостей. Без розвинутої професійної рефлексії неможливе ефективне керівництво творчими колективами.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Здійснений теоретичний аналіз доводить, що професійна рефлексія є необхідною умовою ефективної підготовки майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів. Філософське розуміння розкриває її як механізм екзистенційного самопізнання та духовно-етичного осмислення діяльності. Психологічне тлумачення презентує професійну рефлексію як складний когнітивний процес саморегуляції та метакогніції. Педагогічна інтерпретація позиціонує її як інструмент професійного саморозвитку та вдосконалення педагогічної майстерності, тоді як художнє розуміння бачить у професійній рефлексії творчий процес художньо-естетичного осмислення управлінської діяльності.

Специфіка професійної рефлексії в хореографічній та музичній сферах зумовлена необхідністю поєднання раціонального та інтуїтивного, емоційно-естетичною насиченістю, ситуативністю та контекстуальністю творчого процесу, а також психологічними особливостями творчих особистостей. Без розвинутої професійної рефлексії неможливе ефективне керівництво хореографічними та музичними колективами, оскільки втрачається здатність

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ХОРЕОГРАФІЧНОГО ТА МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

до адекватної оцінки власних дій та розуміння інших учасників колективу.

Перспективи подальших розвідок пов'язані з розробкою методологічних засад розвитку професійної рефлексії майбутніх керівників хореографічних та музичних колективів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех І.Д. Рефлексія у духовному “Я” особистості. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 9–14.

2. Мазур Д.В. Принципи розвитку професійної рефлексії майбутніх керівників інструментальних колективів у процесі фахової підготовки. *Художня освіта та розвиток творчої особистості*. 2024. № 2. С. 21–26.

3. Павелків Р. Науково-психологічні підходи до розуміння феномену рефлексії. *Психологія: реальність і перспективи: зб. наук. праць РДГУ*. 2021. Вип. 16. С. 166–169.

4. Татенко В. Методологія суб'єктно-вчинкового підходу: соціально-психологічний вимір : монографія. Київ : Міленіум, 2017. 184 с.

5. Терешко І.Г. Формування творчої індивідуальності майбутнього вчителя хореографії у процесі проектної діяльності (з досвіду факультету мистецтв УДПУ імені Павла Тичини). *Перспективи та інновації науки. Серія “Педагогіка”*. 2023. № 10 (28). С. 419–430.

6. Фриз П.І. Формування професійних компетенцій майбутнього педагога-хореографа у процесі фахової підготовки. *Молодь і ринок*. 2023. № 11–12 (219–220). С. 105–109.

7. Ходцева А.О., Коломієць С.В., Грек К.А. Розвиток рефлексивного мислення студентів у закладах вищої освіти. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 6 (8). С. 294–305.

8. Butterworth J., Wildschut L. *Contemporary Choreography: A Critical Reader*. London : Routledge, 2017. 448 p.

9. Flavell J.H. Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist*. 1979. Vol. 34 (10). P. 906–911.

10. Leijen A., Lam I., Simons P.R.J., Wildschut L. Pedagogical practices of reflection in tertiary dance education. *European Physical Education Review*. 2008. Vol. 14 (2). P. 223–241.

11. Nordin S.M., Cumming J. Professional Dancers Describe Their Imagery: Where, When, What, Why, and How. *The Sport Psychologist*. 2005. Vol. 19 (4). P. 395–416.

12. Peng X., Land S.M., Hollett T. Embodied Reflective Practices in Ballet: How Video Technology Mediates Reflection Across Time, Scale, and Bodies. *International Conference on Learning Sciences*. 2020. P. 138–146.

13. Risner D. New Reflective Practice Research in Dance Education. *Journal of Dance Education*. 2017. Vol. 17 (3). P. 89–90.

14. Schön D.A. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York : Basic Books, 1983. 70 p.

15. Sheets-Johnstone M. *The Phenomenology of Dance: 50th Anniversary Edition*. Philadelphia : Temple University Press, 2015. 152 p.

REFERENCES

1. Bekh, I.D. (2011). Refleksiiia u dukhovnomu “Ia” osobystosti [Reflection in the spiritual “I” of personality]. *Native school*. Vol. 8–9. pp. 9–14. [in Ukrainian].

2. Mazur, D.V. (2024). Pryntsypy rozvytku profesiinoi refleksii maibutnykh kerivnykiv instrumentalnykh kolektyviv

u protsesi fakhovoi pidhotovky [Principles of developing professional reflection of future leaders of instrumental ensembles in the process of professional training]. *Art education and development of creative personality*. Vol. 2. pp. 21–26. [in Ukrainian].

3. Pavelkiv, R. (2021). Naukovo-psykholohichni pidkhody do rozuminnia fenomenu refleksii [Scientific-psychological approaches to understanding the phenomenon of reflection]. *Psychology: reality and perspectives: collection of scientific works of RDHU*. Vol. 16. pp. 166–169. [in Ukrainian].

4. Tatenko, V. (2017). Metodolohiia subiektno-vchynkovoho pidkhodu: sotsialno-psykholohichni vymiry [Methodology of subject-action approach: socio-psychological dimension]: monograph. Kyiv, 184 p. [in Ukrainian].

5. Tereshko, I.H. (2023). Formuvannia tvorchoi indyvidualnosti maibutnoho vchytelia khoreohrafiu u protsesi proektnoi diialnosti (z dosvidu fakultetu mystetstv UDPU imeni Pavla Tychnyni) [Formation of creative individuality of future choreography teacher in the process of project activity (from the experience of the Faculty of Arts of UDPU named after Pavlo Tychnyni)]. *Perspectives and innovations of science. Series “Pedagogy”*. Vol. 10 (28). pp. 419–430. [in Ukrainian].

6. Fryz, P.I. (2023). Formuvannia profesiynykh kompetentsii maibutnoho pedahoha-khoreohrafa u protsesi fakhovoi pidhotovky [Formation of professional competencies of future choreography teacher in the process of professional training]. *Youth & market*. Vol. 11–12 (219–220). pp. 105–109. [in Ukrainian].

7. Khodtseva, A.O., Kolomiets, S.V., Hrek, K.A. (2022). Rozvytok refleksyvnoho myslennia studentiv u zakladakh vyshchoi osvity [Development of reflective thinking of students in higher education institutions]. *Scientific innovations and advanced technologies*. Vol. 6 (8). pp. 294–305. [in Ukrainian].

8. Butterworth, J., Wildschut, L. (2017). *Contemporary Choreography: A Critical Reader*. London: Routledge, 448 p. [in English].

9. Flavell, J.H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist*. Vol. 34 (10). pp. 906–911. [in English].

10. Leijen, A., Lam, I., Simons, P.R.J., Wildschut, L. (2008). Pedagogical practices of reflection in tertiary dance education. *European Physical Education Review*. Vol. 14 (2). pp. 223–241. [in English].

11. Nordin, S.M., Cumming, J. (2005). Professional Dancers Describe Their Imagery: Where, When, What, Why, and How. *The Sport Psychologist*. Vol. 19 (4). pp. 395–416. [in English].

12. Peng, X., Land, S.M., Hollett, T. (2020). Embodied Reflective Practices in Ballet: How Video Technology Mediates Reflection Across Time, Scale, and Bodies. *International Conference on Learning Sciences*, pp. 138–146 [in English].

13. Risner, D. (2017). New Reflective Practice Research in Dance Education. *Journal of Dance Education*. Vol. 17 (3). pp. 89–90. [in English].

14. Schön, D.A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York : Basic Books, 70 p. [in English].

15. Sheets-Johnstone, M. (2015). *The Phenomenology of Dance: 50th Anniversary Edition*. Philadelphia : Temple University Press, 152 p. [in English].

Стаття надійшла до редакції 05.08.2025